

Д/р
13997

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут інформаційних та соціальних технологій
(повне найменування інституту/факультету)

кафедра соціальних теорій
(повна назва кафедри)

Дипломна робота

бакалавра

на тему: «Социальная защита населения Англии и Германии»

«Соціальний захист населення Англії та Німеччини»
«Social protection of the population of England and Germany»

Виконав(ла): студент(ка) заочної форми навчання

Напрямок підготовки 6.130102 Соціальна робота

Зухбая Христина Темурівна

Керівник Ст. викладач Богданова О.М.

Рецензент к. іст.н., доцент Піщевська Е.В.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

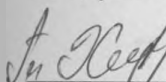
№ 9 від 30.05 2017 р.

Захищено на засіданні ЕК № 6

протокол № 35 від 30.06 2017 р.

Оцінка Відмінно, А, 195
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри


(підпис)

Хлівнюк Т.П.

Голова ЕК


(підпис)

Цокур О.С.

Одеса – 2017

790115

ЗМІСТ

ВСТУП	ст.4
РОЗДІЛ І. СУТНІСТЬ «ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ». ГЛОБАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА КРИЗА: ПРИЧИНИ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ, НАСЛІДКИ	ст.8
1.1.Поняття «економічна криза»: суть та види криз	ст.8
1.2.Світова економічна криза, яка розпочалась 2008 року : причини та шляхи подолання	ст.14
1.3.Наслідки фінансової кризи для економіки та соціальної сфери країн-членів Євросоюзу	ст.20
Висновок до першого розділу	ст.24
РОЗДІЛ ІІ. СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН ЄС : ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	ст.26
2.1. Сутність «соціального захисту».Історія виникнення систем соціального захисту в Європейських країнах	ст.26
2.2. Основні засади соціального захисту в країнах ЄС та моделі реалізації	ст.32
Висновок до другого розділу	ст.40
РОЗДІЛ ІІІ. СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В НІМЕЧЧИНИ ТА АНГЛІІ	ст.42
3.1.Соціальний захист громадян в країнах-членах ЄС, в яких діє континентальна модель соціального захисту в період світової фінансової кризи (на прикладі Німеччини)	ст.42
3.2. Соціальний захист громадян Великобританії в період кризи та на даний момент	ст.48
3.3.Соціальний захист населення Польщі в кризовий період та на в даний час	ст.53
Висновок до третього розділу	ст.57

ВИСНОВКИ

ст.60

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ст.66

ВСТУП

Актуальність теми. Починаючи з 2008 року світ накрила хвиля Глобальної економічної кризи. Вона є безпрецедентною за своїми розмірами та за винятковим ступенем поширення. Наслідки її відчуються у кожній країні, навіть у розвинених країнах Європейського Союзу. Економічний розвиток Європи у 2007 році уповільнився: +2,6% ВВП проти +2,9% у 2006 році. Інфляція в єврозоні у січні 2008 року становила 3,2% у річному виразі через ріст цін на енергоносії та базові товари при нормативному максимумі 2%.

Причинами гальмування економіки ЄС стало уповільнення розвитку США як найбільшого торгового партнера, ріст цін на енергоносії та базові товари, укріплення євро, що підриває конкурентоспроможність європейських товарів. Початок відкритої фази світової фінансової кризи став справжнім шоком для країн Старого світу. Традиційні інструменти протидії кризовому наступу не змогли дати належного ефекту. З цієї причини тотальне економічне розбалансування не було зупинено на початковій стадії. Переможна хода фінансової кризи відбулася і в ЄС.

Найболючіше криза відображається на громадянах, які втрачають місця своєї роботи, а також на найбільш вразливих верствах населення. Для забезпечення достатнього рівня життя держава покликана гарантувати своїм громадянам право на соціальний захист.

Соціальний захист населення є комплексом економічних, соціальних та правових заходів і сукупністю інститутів, що забезпечують усім громадянам країні рівні можливості для підтримання певного рівня життя, а також підтримку окремих соціальних груп населення. Потреба у соціальному захисті зумовлюється природою ринкової економіки. Ринок не в змозі забезпечити своїм суб'єктам гарантований дохід і зайнятість. Цілий комплекс факторів зумовлює суттєві відмінності у рівні доходів, стані здоров'я, обсягу

задоволення потреб. Зменшити негативний вплив таких факторів на рівень життя певних прошарків населення і покликаний соціальний захист, який в свою чергу реалізується через соціальну політику держави. Вона передбачає обґрунтування та реалізацію рішень державою й іншими соціальними інститутами (політичними партіями, профспілками, спілками підприємців та ін.) в інтересах і з урахуванням потреб основних верств і соціальних груп, окремої людини, їх місця в суспільстві та взаємодії у сфері трудових відносин, надання соціальних гарантій, здійснення соціального захисту населення.

В Європі джерелами міжнародно-правового регулювання є акти, прийняті Радою Європи і Європейським Союзом. Рада Європи ухвалила два основних документи в галузі захисту прав людини. Перший – Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 р., яка захищає громадянські та політичні права, і Європейську соціальну хартію, яка присвячена захисту соціальних та економічних прав людини. Також соціальна політика ЄС регламентується Амстердамським договором, який було підписано у 1997 році, та який вступив в силу в травні 1999 року, став відправною точкою Європейської трудової та соціальної політики.

В умовах модифікації економіки України – переходу від командно-адміністративної до ринкової економіки, від державної власності до приватної, розвитку конкуренції й підприємництва, гостро постала проблема соціального захисту населення. З зародженням ринкової економіки люди розшарувались як за матеріальними, так і за соціальними статусами. У зв'язку з цим, виникла гостра необхідність матеріального забезпечення малозабезпечених громадян для підтримання їхньої життєдіяльності особливо в період Світової фінансової кризи, яка розпочалась у 2008 році. Під час глобальної світової кризи світ вступив в глобальну рецесію, яка викликала широке скорочення бізнесу, зростання безробіття і скорочення державних доходів, економіка України пережила мало не найтяжче

випробування за всю свою історію. В ці роки українці масово потребували допомоги з боку держави, адже у зв'язку з закриттям підприємств кількість безробітних збільшилась, а рівень життя значно знизився. На даний момент економічна ситуація дещо стабілізувалась в порівнянні з 2008-2009 роками, але багато українців перебувають за межею бідності.

Процес створення ефективної системи соціального захисту в Україні залежить від багатьох чинників. Одним із них є використання досвіду зарубіжних країн, де ця система працює тривалий час і має позитивні результати. Значний інтерес являє собою система соціального захисту, яка формується в рамках Європейського Союзу, зважаючи на прагнення України увійти до ЄС. Саме тому дана тема є актуальною на даний момент.

Дослідженню питань пов'язаних з посиленням глобальних кризових явищ та впливом світової кризи на економіку країн, присвячено праці вітчизняних учених та науковців із країн СНД, зокрема А.Анікіна, О.Василика, Л.Дробозіна, А.Єпіфанова, С.Мочерного, К.Павлюка, В.Попова, К.Рудого та багатьох інших учених-економістів і політиків.

Питання соціального захисту отримали достатньо серйозну розробку в роботах таких відомих економістів, як У. Беверідж, Г. Аарон, Г. Еспінг-Андерсен, А. Аткінсон, П. Пірсон, Дж. Стігліц, В. Шмаль, М.Г. Шмідт та інших. На сьогоднішній день увага багатьох зарубіжних фахівців в області соціального захисту зосереджена на пошуку нових шляхів для досягнення оптимального співвідношення між економічними і соціальними складовими суспільного розвитку, які дозволили б уникнути конфлікту між пріоритетами економічного розвитку і принципами соціальної справедливості. Дослідження в області соціального захисту не можна назвати традиційними для вітчизняної науки, що можна пояснити тим, що в даний час лише починає формуватись науковий напрям, для якого характерне комплексне вивчення питань організації, фінансування і управління системою соціального захисту у вітчизняних умовах. Є окремі дослідження з питань соціальної політики та

соціального захисту таких авторів, як А.Г. Антипов, Н.П. Борецька, А.О. Водяник, Е.М. Ліанова, М.О.Лисюк, С.Ю. Лукін, О.М. Палій, В.А. Скуратівський, П.І. Шевчук тощо.

Об'єкт дослідження: соціальний захист в країнах Європейського Союзу

Предмет дослідження: соціальний захист в країнах Європейського Союзу в період Світової фінансової кризи

Мета роботи: аналіз соціального захисту в країнах Європейського союзу в період Світової фінансової кризи, визначення актуальності перейняття досвіду розвитку системи захисту населення для сучасної України

Завдання які ми поставили для досягнення мети:

1. Проаналізувати проблеми Світової фінансової кризи, охарактеризувати її вплив на життя населення Європейського Союзу.
2. Охарактеризувати моделі соціального захисту населення в країнах ЄС (Континентальна модель, Англосакська модель, Скандинавська та Південно- європейська моделі).
3. Порівняти систему соціального захисту в країнах Західної та Східної Європи в період Світової фінансової кризи (на прикладі Німеччини та Польщі).

Дипломна робота містить зміст, вступ, три розділи, висновки, список використаної літератури та додаток А.

ВИСНОВКИ

У сучасному розумінні криза (від грец. krisis – вихід, закінчення, суд і вище справедливе покарання) – це крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі, що загрожує її життєстійкості в навколишньому середовищі. Криза порушує стійкість системи, при цьому радикальним чином її оновлюючи. Стабільний стан і криза виступають постійними антагонізмами в розвитку будь-якої системи, при цьому очисна сила кризи потрібна системі не менше, ніж стабільне існування. Ці дві сторони (криза і стабільність) не можуть існувати одне без одного, це свого роду закон єдності й боротьби протилежностей (оскільки без боротьби – немає й розвитку). Отже, криза (при широкому на неї погляді), так само потрібна системі, що розвивається, як і стабільний стан. Кризу слід розглядати як переломний момент у розвитку системи, що дає простір новому витку економічних змін.

Сучасна фінансова криза, причиною якої була легковажність та безконтрольність надання кредитів американськими фінансовими інститутами в галузі нерухомості, довела до великих втрат і банкрутства банків спочатку в США, а потім в Європі та в Азії. Ця фінансова криза спричинила втрату довіри не тільки до менеджменту кредитно-фінансових інститутів, але теж і до державних установ, які не виконали своїх контрольно-наглядових обов'язків.

Попередником фінансової кризи 2008 року була іпотечна криза в США, перші ознаки якої з'явилися в 2006 році у формі зниження числа продажів нерухомості, що на початку 2007 року переросли в кризу високоризикових іпотечних кредитів. Досить швидко проблеми з кредитуванням відчули і надійні позичальники. Поступово криза з іпотечної стала трансформуватися у фінансову і торкнулася не тільки США. Котирування на фондових ринках різко знизилися. До початку 2008 року криза набула світового характеру і

поступово почала проявлятися в повсюдному зниженні обсягів виробництва, зниженні попиту і цін на сировину, зростанням безробіття.

Кризу, зважаючи на всі її очевидні наслідки, важко назвати позитивним явищем, та все ж, не варто забувати про закономірне функціонування ринку, а саме, про його циклічність. Відповідно до хвилеподібного характеру розвитку економіки слідом за прогресом очікуються регрес і криза, тобто кризи - закономірне явище в економіці. Небезпека кризи існує завжди, навіть коли її немає. Кризою завершується один цикл і починається новий.

Тимчасовий період економічного спаду є нічим іншим як одним із його проявів, який служить прологом до нової фази зростання, виносячи вирок відсталим формам господарювання і максимально сприяючи появі прогресивніших. Таким чином, сучасну економічну кризу можна трактувати не інакше як типову закономірність для ринкової економіки, а не як катастрофу. Циклічний спад економіки - це цілком прогнозоване явище, котре відбувається ще з XIX ст.

Економічна криза, яка розпочалась у 2008, є дуже серйозною для країн ЄС, а її наслідки будуть ще відчуватися протягом десятиліть. Потрясіння економік країн Європейського Союзу, що почалися у 2008 році призвели до суттєвих та в дечому неочікуваних економічних змін в спільному європейському просторі. Незважаючи на те, що високо розвинуті країни ЄС використовували величезні фінансові ресурси і активно впроваджували антикризові програми їм не вдалося пригальмувати перші хвилі кризи, що зачепили фінансовий сектор.

Насамперед, відбувається зниження життєвого рівня населення ЄС. Євростат повідомив, що в 2011 році 119,6 млн. мешканців ЄС, або 24,2 % населення були на межі соціальної ізоляції, тобто знаходилися у межі бідності, відчували серйозні матеріальні труднощі або мали дуже низьку інтенсивність праці. Саме в період кризи зростає кількість людей, які потребують соціального захисту.

Термін «соціальний захист» по-різному трактується в різних країнах, у різних законодавчих актах. Неодноразово робились наукові спроби узагальнити різні тлумачення і чітко конкретизувати це поняття і втілення на теренах Європейського Союзу та України. Соціальний захист розуміється як значно ширше за змістом соціальне явище, ніж соціальне забезпечення. І це незважаючи на те, що тлумаченню значення «соцзабезпечення» присвячено цілий пласт у дослідницькій візії, а щодо соціального захисту, то навіть чітко окресленого та загально визначеного поняття наукою ще не вироблено. Тому кожен з дослідників намагається виробити своє власне розуміння значення соціального захисту.

Соціальний захист – це система економічних, соціальних та організаційних заходів, які здійснюються державою для підтримки незахищених верств населення – пенсіонерів, інвалідів, ветеранів війни, багатодітних сімей та інших малозабезпечених громадян.

Роль держави в соціальній сфері, організація системи соціального страхування, потік грошових ресурсів здійснюється в межах певної моделі. У країнах-членах ЄС домінують чотири основні моделі соціального захисту. континентальна, англосаксонська, скандинавська і південно-європейська.

Універсальна модель соціального захисту заснована на відомому принципі загального добробуту. Вона активно діє в Швеції, Норвегії, Ісландії та Фінляндії. Особливістю цієї моделі є наявність стандартної базової системи державного соціального захисту, що охоплює широкі верстви населення. У національних соціальних програмах беруть участь практично всі громадяни цих країн. Збереження принципу загального добробуту стало можливим завдяки наявності значного державного сектора економіки і високого рівня оподаткування.

Фінансовою основою скандинавської моделі соціального захисту служить перерозподіл через державний бюджет прибуткових податків, що стягуються за прогресивною шкалою, інших податків, страхових внесків, а

також державне регулювання найважливіших сфер життєдіяльності. Прибутковим податком обкладаються навіть пенсії і деякі допомоги.

Континентальна модель діє в таких країнах як Німеччина, Австрія, Швейцарія. В цих країнах встановлено зв'язок між рівнем соціального захисту та тривалістю професійної діяльності особи. В основі цієї моделі лежить механізм соціального страхування, це означає, що соціальні видатки фінансуються, переважно, за рахунок страхових внесків роботодавців і застрахованих працівників.

Під час фінансової кризи ця система проявила себе як стабільна і на даний момент німецькі громадяни мають одну з найкращих систем соціального захисту. Ріст безробіття під час кризи вдалося стримати завдяки заходам уряду по стимулюванню й урядовому тиску на компанії для того, щоб вони не звільняли працівників а залишали їх на умовах часткової зайнятості. Для тих хто втратив роботу виплачувалась щедро компенсація. Розмір виплат по безробіттю дорівнює 60% від середньої заробітної плати (67% для громадян з дітьми). Стеля виплат становить 2215 євро в Західній Німеччині і 1940 євро у Східній.

Середня пенсія в Німеччині становить 810 євро. Велику фінансову підтримку сьогодні в Німеччині має сім'я. Для підвищення народжуваності з 2007 року замість допомоги на виховання було запроваджено так звану «батьківську допомогу», яка фінансується з бюджету і розмір якої залежить від рівня доходів сім'ї.

Англосаксонська модель соціального захисту поширена в Великобританії та Ірландії. Принцип всезагальності є ключовим для цієї системи соціального захисту. Він передбачає поширення її на всіх громадян, які потребують соціальної допомоги. Також ця модель базується на принципі розподільної справедливості він є основним у даній моделі, оскільки мова йде не про професійну (як у бісмарківській моделі), а про національну солідарність. Даний принцип передбачає взаємну допомогу всіх учасників

системи соціального захисту. Така взаємодопомога реалізується у вигляді перерозподілу коштів між різними соціально-економічними та соціально-демографічними групами населення.

Як і в більшості розвинутих країн, у соціальній політиці Великобританії використовують різнопланові інструменти, які дозволяють підтримувати якість життя громадян на належному рівні: грошові виплати, надання послуг, надання кредитів та знижок в оплаті, залучення благодійних коштів, регулювання оплати праці. У 2008 р. кількість безробітних зросла на 165 тис., вперше з 1997 р. перевищивши 2 мільйони осіб, повідомляє національна статистична служба Великобританії. Безробітним надається допомога, що являє собою стандартний розмір 30,08 фунта на тиждень.

Система пенсійного забезпечення у Великобританії по праву вважається однією із самих досконалих у світі. Базові пенсії одержують усі без винятку британці по досягненні ними пенсійного віку (65 років), який зараз пропонують збільшити ще на 5 років, до 70 . Розмір такої пенсії – фіксований і не залежить ні від стажу роботи пенсіонера, ні від його трудових успіхів та зарплати. Встановлений державою розмір пенсії: близько 3 тис. фунтів у рік для самотньої людини і близько 5 тис. фунтів для сімейної пари.

Південно-європейська модель соціального захисту діє в Італії, Іспанії, Греції та Португалії. У цих країнах рівень соціальної захищеності відносно низький і завдання соціального захисту часто розглядається як справа родичів і сім'ї. Соціальна політика у цих країнах носить переважно пасивний характер і орієнтована на компенсацію втрат у прибутках окремих категорій громадян.

У Польщі система соціального захисту розвивається і також виходить на європейський рівень. У 2004 році ця країна стала членом ЄС.

Систему соціального забезпечення Польщі сьогодні складають: система соціального страхування і забезпечення, система медичного

страхування, страхування на випадок безробіття, а також система соціальної допомоги. Наприклад, одноразова виплата допомоги при народженні дитини становить 500 злотих (120 євро).

Соціальне страхування вирішує питання соціального страхування і забезпечення, пенсійних фондів, соціальної допомоги і допомоги сім'ям, соціальних виплат, зайнятості, відновлення працездатності інвалідів, учасників війни і осіб, які переслідуються, а також координування систем соціального страхування, однак не стосується медичних послуг.

Потрібно зауважити, що кожна країна з урахуванням своєї специфіки (історичних, соціокультурних, економічних умов, а також типу суспільно-політичного устрою держави) формує власну модель соціальної політики.

Сьогодні для того щоб Україна на світовій арені займала гідне місце, а якість життя громадян відповідала європейським стандартам, потрібно, щоб на зміну неефективній та нерентабельній соціальній політиці, прийшла політика, сконцентрована на потребах не тільки конкретної соціальної групи, але й кожної людини. Для цього основними характеристиками нової моделі соціальної політики України мають стати: скорочення бідності та зміцнення позицій та ролі середнього класу; зміцнення конкурентоспроможності національної економіки на засадах інноваційної моделі розвитку і реалізація ефективної державної антикорупційної політики; випереджальне зростання рівня доходів громадян порівняно з інфляцією; скорочення фінансово незабезпечених пільг; збільшення рівня зайнятості населення та запобігання втраті кваліфікованих кадрів; поліпшення соціальної мобільності; поширення волонтерського руху.

Тому, на мою думку, найбільш оптимальним варіантом для України є впровадження позитивного досвіду Великобританії, що дасть змогу адаптувати українське суспільство до сучасної моделі управління та нарешті допоможе побудувати збалансовану, послідовну й логічну модель соціальної політики, яка б відповідала викликам та загрозам XXI ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ажнюк М. О. Основи економічної теорії: навч. посібник / М.О.Ажнюк – Ужгород: Граджа, 2008. – 456 с.
2. Базилевич В. Д. Економічна теорія: Політекономія / В.Д.Базилевич – К.: «Центр учбової літератури», 2008. – 104 с.
3. Балдин К. В. Антикризисное управление: макро- и микроуровень: учеб. пособие / Балдин К.В., Зверев В.С., Рукосуев А.В.– М.: Издательско-торговая корпорация «Дашко и Ко», 2007. – 280 с.
4. Безугла В. О. Соціальне страхування: Навч. посібник / О. В. Безугла, Д.М.Загірняк – К.: «Центр учбової літератури», 2011 – 208 с.
5. Білецька Л. В. Економічна теорія: навч. посібник / Л. В. Білецька – К.: «Центр учбової літератури», 2009. – 238 с.
6. Бондар О. В. Ситуаційний менеджмент: навч.посібник / О. В. Бондар– К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 388 с.
7. Болотіна Н. Д. Право соціального захисту: навч. посібник / Н.Д. Болотіна – К.: Знання, 2005. – 615 с.
8. Борецька Н. П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми: Монографія / Н.П.Борецька – Донецьк: Янтар, 2009. – 352 с.
9. Бураковский И. В. Мировая экономика: глобальный финансовый кризис / И. В. Бураковский, А. Г. Плотников – К.: Polio, 2010 – 310 с.
10. Бурий С. А. Антикризове управління та управлінські рішення: Проблеми підприємств малого бізнесу: Монографія / С.А. Бурий – Хмельницький: ТОВ «Тріада-М», 2006. – 93 с.
11. Вакуленко О. Л. В Єврозоні домовились як рятувати банки / BBC Україна – 2008, [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/business/2013/12/131219_eu_budget_deal_dt.shtml

12. Варфоломеева Т.В. Правознавство: підручник / Т.В. Варфоломеева К.: Український інформаційно-правовий центр, 2002. – 340 с.
13. Василенко В. О. Антикризисное управління підприємством: навч. посібник. / О. В. Василенко – К.: «Центр учбової літератури», 2005. – 507 с.
14. Внукова Н. М. Соціальне страхування: Кредитно-модульний курс. Навч. посібник / Н. М. Внукова, Н. В. Кузьминчук – К.: «Центр учбової літератури», 2009. – 412 с.
15. Гальчинський А. О. Світова фінансова криза: витоки, логіка трансформацій / А. Гальчинський // Дзеркало тижня. – 2008. – № 42. – С. 8
16. Григораш Г. В. Системи соціального страхування зарубіжних країн: навч. посібник / Г. В. Григораш, В. Я. Олійник – К.: «Центр учбової літератури», 2008. – 437 с.
17. Долгошея Н. О. Страхування в запитаннях і відповідях: навч. посібник / Н. О. Долгошея – К.: «Центр учбової літератури», 2010 – 318 с.
18. Дубинский В. И. Социальная работа в Германии: учеб.пособие / В.И. Дубинский – М.: ИНФРА-М, 2012. – 108 с.
19. Економічний словник: тлумачно-термінологічний [укл. Коноплицький В. А.] – К.: ТОВ «КНТ», 2007. – 360 с.
20. Есакова А.М. Место антикризисного управления в общей стратегии фирмы. Проблемы и опыт антикризисного управления // Сборник материалов всероссийской научно-практической конференции. – Пенза, 2001. – с. 37-40
21. Європейська соціальна хартія: остання редакція від 03 травня 1996 р. / Рада Європи [Електронний ресурс] / http://zakon.nau.ua/doc/?code=994_062
22. Європейський план економічного відновлення / Рада Європи [Електронний ресурс] – 2008. // Режим доступу: http://ec.europa.eu/commission_barroso/president/pdf/Comm_20081126.pdf/
23. ЄС потребує зростання та стабільності / Євробюлетень - № 6, червень, 2012. – 13 с. [Електронний ресурс] // Режим доступу:

http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eb_ua_6_2012_uk.pdf/

24. Жарковская Е.П. Антикризисное управление: учебник / Е. П. Жарковская, Б. Е. Бродский – М.: Омега-Л, 2004. – 336 с.
25. Зануда А. П. Глобальна криза як виклик реальності / А.П. Зануда // Економіка України – 2009. – № 5.– С. 12 – 14.
26. Иванова О. Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти / О. Иванова. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 107 с.
27. Иванченко Ю. П. Фінансова криза – Що? Де? Коли? / Ю.П. Иванченко // Економічний форум. Науковий журнал. – 2008. – № 4. – С. 2 - 8.
28. Иванюта С. М. Антикризове управління: навч. посібник / С.М. Иванюта – К.: «Центр учбової літератури», 2007. – 288 с.
29. Конопліна Ю.С. Соціальне страхування: навч. посібник / Ю.С. Конопліна – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 240 с.
30. Корнюшина Р.В. Зарубежный опыт социальной работы / Р.В. Корнюшина – Владивосток: Издательство Дальневосточного университета, 2004. – 250 с.
31. Конституція України: за станом на 15 травня 2014 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2014. – 207 с.
32. Курза Ю. П. Як формувалась світова криза / Ю.П. Курза // Економічна правда [Електронний ресурс] – 02.12.2013 Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2009/12/2/218549/>
33. Ламбаева И.А. Социальная работа за рубежом: Учебное пособие / И.А. Ламбаева – Улан-Удэ: Изд-во ВСГТУ, 2009. – 110 с.
34. Ларрі Бартон. Криза в організації. / Б.Ларрі – Ohio, South- Western, 2009. – 327 с.
35. Лифинцев Д.В. Социально-педагогическая помощь семье в Германии: Методические материалы / Д.В. Лифинцев – Калининград: Капиталь, 2009. – 123 с.

36.Мамалуй О.О. Основи економічної теорії: підручник / О.О. Мамалуй – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 479с.

37.Мошняга В.П. Международный опыт социальной политики и социальной работы: Курс лекций / В.П.Мошняга – М.: Издательство Московского Гуманитарного университета, 2006. – 123 с.

38. Мочерний С. В. Економічна теорія: підручник / С. В. Мочерний, М. В. Довбенко – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 856 с.

39. Назаренко Д.О. Соціальне забезпечення в Польщі: корисний досвід / Д.О. Назаренко // Пенсійний кур'єр, 2009 – № 439 – С. 5

40. Надточій Б.В. Соціальне страхування в контексті історії / Б.В.Надточій // Соціальний захист, 2007– № 7 – с. 29-33

41. Новак Е.С. Социальная работа за рубежом: учебное пособие / Е.С. Новак, М.А.Кузнецова – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2010. – 172 с.

42. Пономарев В. П. Исследование: Анализ зарубежного и российского опыта социального обеспечения населения / В.П. Пономарев, Н.А. Лебедин – М.: «МОТ» , 2009 – 172 с.

43. Плаксіє М. І. Система соціального страхування Республіки Польща / М.І.Плаксіє // Вісник Пенсійного Фонду України – 2009 – № 3 - С. 14-17

44. Рогач О. І. Світова фінансова криза: хронологія розгортання та реакція урядів країн / О.І. Рогач // Вісник Київського національного університету, 2009 – № 37 С. 35- 39

45. Семигіна Т.В. Соціальна політика у глобальному вимірі: навч. посібник / Т.В. Семигіна – К.: Університетське видавництво, 2003. – 232 с.

46.Семигіна Т. В. Порівняльна соціальна політика: навч. посібник. – К.: МАУП, 2005. – 276 с.

47. Семигіна Т. В. Соціальна політика економічно розвинутих країн в умовах глобалізації / Т.В.Семигіна // Магістеріум. Соціальна робота і охорона здоров'я. – К.:Видавництво Києво- Могиланської Академії, 2004. – № 3 – С. 79-84.

48.Сімкіна О.В. Змістовний аспект поняття «соціальний захист» та основні засади його втілення на Європейському просторі / О.В.Сімкіна // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток» [Електронний ресурс] – 2012. Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=438>

49.Сергеев А.Е. Социальная политика Европейского Союза на современном / А.Е.Сергеев // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена – 2009 - № 93 – С. 4-8

50. Сивокінь П. Ю. Грецька криза: чи виживе Євросоюз в 2012 році? / П.Ю. Сивокінь // Finance.ua [Електронний ресурс] – 12.02.2013. Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2012/02/12/269156>

51.Тимофеева О.Ф. Кризис в Европейском Союзе / О.Ф.Тимофеева- М.: Книжный мир, 2011. – 160 с.

52.Тюптя Л.Т. Соціальна робота: навч. посібник / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова – К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. - 408 с.

53. Уманців Ю. Г. Глобальні фінансові виклики: світовий досвід і українські реалії / Ю.Г. Уманців // Фінанси України – 2009 . – № 1- С. 75- 85

54. Фесенко М. І. Глобальна економічна криза: причини та наслідки / М.І. Фесенко // Зовнішні справи – 2008. - № 12

55. Флорескул Н. Система соціального захисту населення як чинник формування соціальної держави / Н. Флорескул // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету – 2009 – №2. С.34-45.

56. Чернявський А.Д. Антикризове управління підприємством: навч. посібник / А. Д. Чернявський – К.: МАУП, 2006. – 256 с.

57. Швайка М. Ю. Світова фінансова криза: причини виникнення та шляхи подолання / М.Ю.Швайка // Журнал європейської економіки – 2008. - № 4. - С. 424- 437

58. Шевчук А. П. Формування моделей соціальної політики як складова державного управління в соціально - економічній сфері / А.П.Шевчук // Університетські наукові записки – 2006, № 2. - С. 310 -317

59. Штангрет А.М.Антикризове управління підприємством: навч. посібник / А.М. Штангрет, О.І. Копилюк – К.: Знання, 2007. – 335 с.

60. Ярошенко І.С. Право соціального забезпечення: навч. посібник / І.С.Ярошенко – К.: КНЕУ, 2005. – 232 с.